Aardrijkskunde voor
de bovenbouw havo en vwo
5e editie

VWO

de geo

Antwoorden werkboek Zuid-Amerika

Hoofdstuk 3

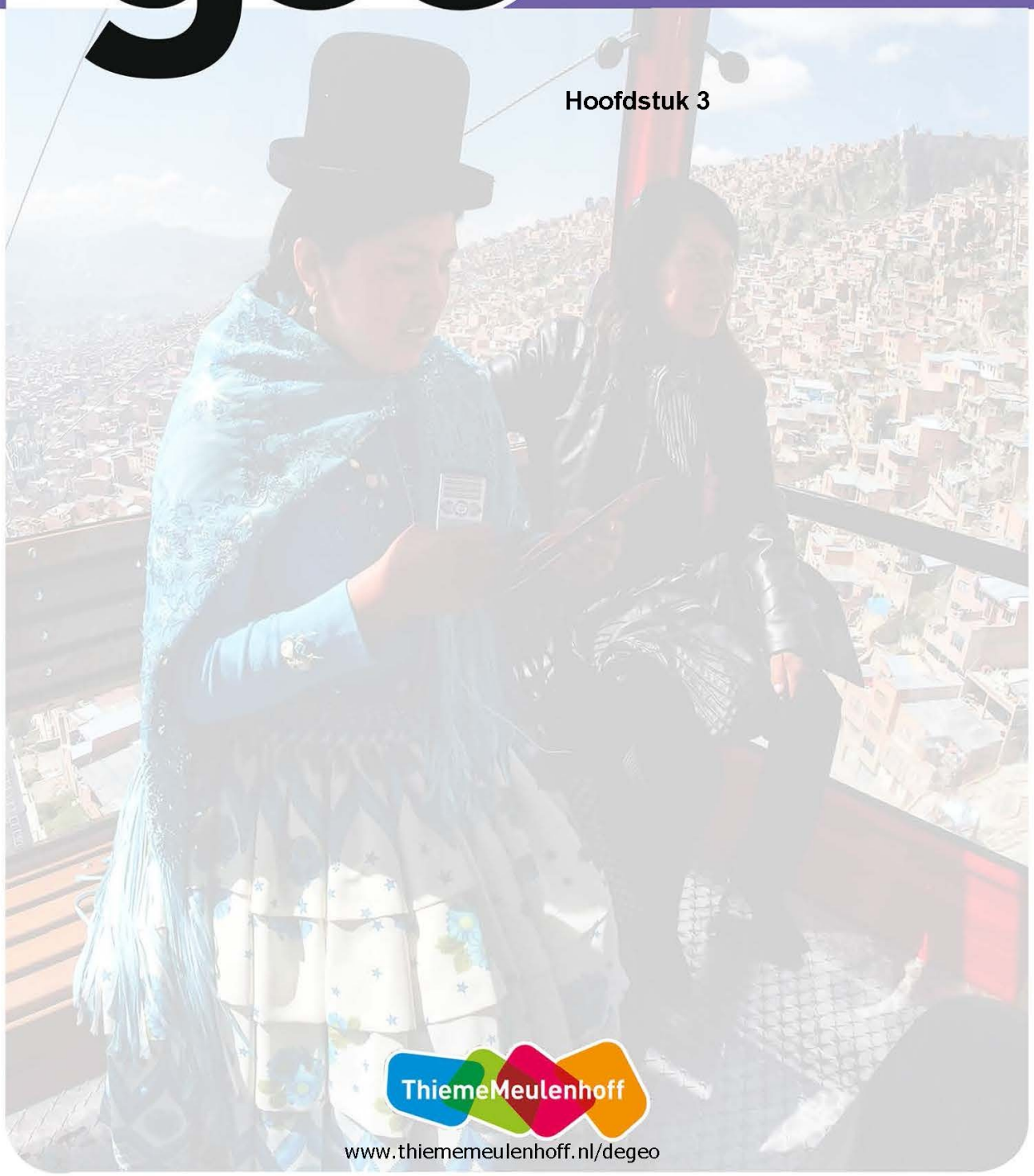

ThiemeMeulenhoff
www.thiememeulenhoff.nl/degeo

3 Zuid-Amerika: wereldspeler?

Start

Opdracht 1 Oud zeer

a Veel landen hebben voortdurend gebied op elkaar veroverd; de grenzen zijn steeds in beweging geweest. Vaak is er het gevoel dat het buurland de grond nog steeds onrechtmatig in bezit heeft.

b Venezolanen proberen deze goedkope / gesubsidieerde spullen met winst te verkopen in Colombia. De regering wil deze vorm van smokkel tegengaan.

Opdracht 2 Conflictoorzaken

A

Opdracht 3 Handel binnen de regio

a Voor economische groei is goederenhandel tussen landen nodig. Voor handel is internationale samenwerking nodig. Om goederen uit te wisselen, is een goede infrastructuur nodig: zonder wegen of goede havens geen handel.

b GB 226D, *Zuid-Amerika - Handelspartners*

c Argentinië: een flink deel van de handel wordt met Brazilië gevoerd. Bij andere landen is dat aandeel zo klein dat het niet wordt aangegeven in het cirkeldiagram.

Opdracht 4 Handel met de wereld

a Het aandeel van Zuid-Amerika in het wereldhandelsverkeer is beperkt (ongeveer 4%), maar wel groter dan dat van Afrika.

b De concurrentiekracht is matig, ongeveer dezelfde als van Oost-Europa.

c Chili scoort goed, beter dan bijvoorbeeld Frankrijk, Spanje, Italië en Portugal.

© ThiemeMeulenhoff, Amersfoort, 2017

3.1 Relaties binnen Zuid-Amerika

Opdracht 1 Een gemeenschappelijk belang

a Samenwerking tussen landen maakt internationale handel en export van aardappelproducten gemakkelijker; dan zijn er bijvoorbeeld geen importtarieven.

b De maatregel van Argentinië om de import van producten uit Brazilië te weren, lokte deze maatregel uit.

c Vroeger grensde Bolivia aan zee. Om de kust en de zee te verdedigen, had het land een oorlogsvloot.

d Twee redenen gevraagd, één voor heden en één voor toekomst:
Heden: Het meer is heel groot en de schepen kunnen gebruikt worden voor de grensbewaking met buurlanden.
Toekomst: Bolivia hoopt ooit zijn grondgebied weer terug te krijgen. Het land komt dan weer aan zee te liggen en heeft dan een vloot nodig om handel en visserij te beschermen.

Opdracht 2 Ongelijke posities

a het bevorderen van de vrije handel en vrij verkeer van goederen, personen en kapitaal

b Drie kenmerken gevraagd:
1) Brazilië is wat betreft bbp even groot als de overige lidstaten samen.
2) Van de zes lidstaten nemen de drie belangrijkste landen ongeveer 95% van het totale bbp in.
3) De groei van de export tussen 2000 en 2013 wordt vooral bepaald door Brazilië.

Opdracht 3 Alleen maar voordelen?

a met posters/muurschilderingen op straat waarop de voordelen van de Mercosur voor het land en de inwoners staan (werk, groei en welzijn).

b Een politiek argument gevraagd, bijvoorbeeld:
1) angst voor verlies van nationale identiteit of autonomie (zeggenschap)
2) angst voor politieke overheersing door bijvoorbeeld Brazilië
Een economisch argument gevraagd, bijvoorbeeld:
1) Men vreest concurrentie van bijvoorbeeld Brazilië, waardoor inkomens dalen en/of werk verloren gaat
Een cultureel argument gevraagd, bijvoorbeeld:
1) angst voor verlies van culturele / indiaanse identiteit

c Paraguay heeft het hoogste aandeel in de handel binnen de Mercosur. Het stoppen van de handelsvoordelen kwam dus hard aan: figuur 3.3.

Opdracht 4 Brazilië en Venezuela

a Deze handel is sterk toegenomen.

b 2000: 18%
2013: ruim 14%
De handel tussen de Mercosur-landen is minder belangrijk geworden dan de handel naar buiten het blok.

c De economie van Brazilië is even groot als die van de rest van het continent. Het is logisch dat Brazilië dan ook veel handel drijft met de andere lidstaten van de Mercosur.

d Het is een zeer laag percentage: Venezuela is een olieproducerend land en voert veel olie uit over de hele wereld (oorzaak),
daardoor is het aandeel van de export naar Zuid-Amerika laag (gevolg).

© ThiemeMeulenhoff, Amersfoort, 2017

Opdracht 5 Infrastructuur en ontwikkeling

a Twee verklaringen gevraagd vanuit de dimensie natuur:
1) Het land is bergachtig. Daardoor is de aanleg van wegen kostbaar.
2) Er heerst een tropisch regenwoudklimaat. De wegen worden aangetast door neerslag/(water)erosie.
Een verklaring gevraagd vanuit de dimensie economie:
1) Colombia heeft een relatief laag bbp vergeleken met de landen als Chili en westerse landen.

b Nee, er lopen niet veel corridors in dit land; alleen nr. 1.

c Gevolgen gevraagd vanuit alle ruimtelijke schaalniveaus, bijvoorbeeld:
- Mondiaal: de exportmogelijkheden naar landen buiten Zuid-Amerika worden vergroot door deze infrastructuur.
- Continentaal: de exportmogelijkheden naar de andere landen van Zuid-Amerika worden vergroot.
- Nationaal: een perifeer gelegen groot gebied wordt ontsloten en meer betrokken bij de nationale economie.
- Regionaal: delen van het oerwoud van de Amazone worden ontbost, waardoor oorspronkelijke vegetatie voorgoed verdwijnt.
- Lokaal:
1) Er vindt landroof plaats omdat kleine boeren gedwongen worden hun land af te staan. Dat leidt tot economische problemen voor deze groep boeren.
2) Die nieuwe weg trekt migranten aan, die plaatselijk kleine landbouwbedrijfjes langs de weg kunnen opzetten.
- Fluviaal: de stuwdam die is gebouwd, zal de waterstand reguleren. Dat gaat vaak ten koste van het ecosysteem rondom de oevers.

Opdracht 6 Samenwerking en botsende principes

a De culturele doelstelling: De Zuid-Amerikaanse culturen hebben veel gemeenschappelijks. Culturele uitwisseling is veel gemakkelijker dan economische en politieke samenwerking. Daar zijn de tegenstellingen veel groter.

b De Mercosur is gericht op vrijhandel binnen Zuid-Amerika en afscherming tegen volledig vrije wereldhandel / niet voor vrije wereldhandel.
De Pacifistische Alliantie wil vrije wereldhandel. Deze visies botsen wanneer beide blokken samengaan in de UNASUR.

c Eén argument gevraagd, bijvoorbeeld:
Het welvaartsverschil tussen de lidstaten is erg groot. De koopkracht van de gemeenschappelijke munt is dus ongelijk in de verschillende landen. Daardoor zijn de concurrentieverhoudingen erg ongelijk.

Opdracht 7 Handel en economische groei

a De kleinere afname van het percentage armen per land tussen 2010 en 2015 en zelfs een toename voor een aantal landen.

b De afname in groei treft vaak de armere bevolking: geen sociale programma’s meer. De groep wordt weer armer ten opzichte van de rijkeren. De ongelijkheid neemt toe.

c Venezuela: toename van de inkomensongelijkheid tussen 2000 en 2013 van 8%.

Verdieping

Opdracht 8 Landroof in Brazilië

© ThiemeMeulenhoff, Amersfoort, 2017

a Voorbeeld van een web: er zijn veel andere goede samenhangende schema's mogelijk.

W-VB1 Landroof in Brazilië.

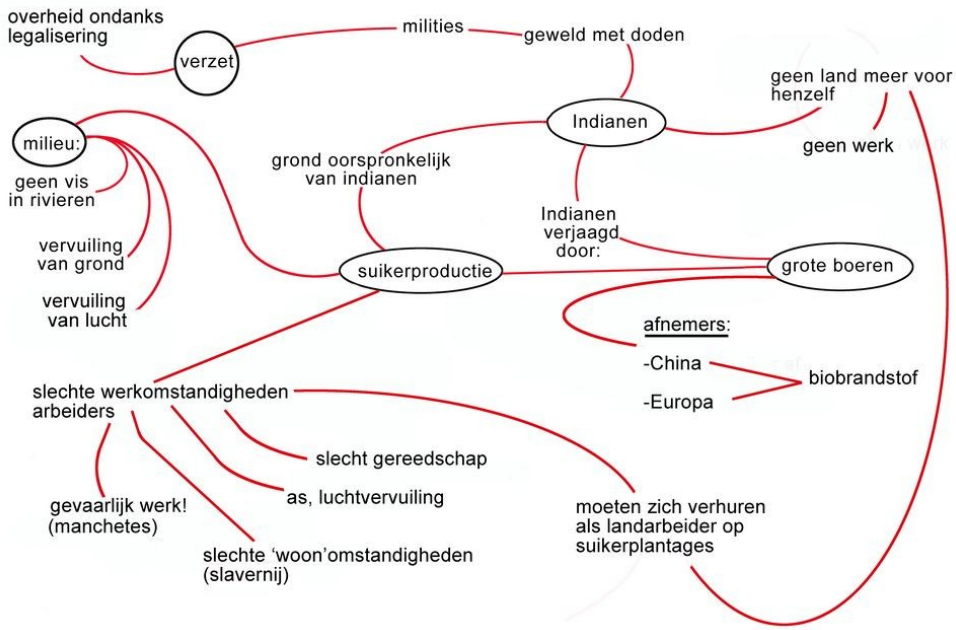

b Eigen mening leerling, onderbouwd met argumenten, bijvoorbeeld:
- De inheemse bevolking heeft de oudste rechten. Het is oneerlijk om hun land te stelen om er zelf beter van te worden. De indianen en hun cultuur kunnen alleen overleven als hun rechten gerespecteerd worden. Aantasting van hun leefgebied komt neer op volkerenmoord.
- De indianen leven in heel kleine groepen, maar hebben enorme oppervlakten grond in gebruik. Als de hulpbronnen in deze gebieden niet gebruikt worden, zullen miljoenen andere mensen het arm hebben. Het staat de ontwikkeling van het land in de weg. Je kunt niet nog steeds verwijzen naar veroveringen die in het verre verleden hebben plaatsgevonden.

© ThiemeMeulenhoff, Amersfoort, 2017

Herhaling
Opdracht 9 Terugblik op de paragraaf

W3 Woordzoeker.

L	R	B	O	H	M	E	U	F	J	F	S	P	I
	O	A	H	R	A	F	R	G	M	G	K	I	H
B	G	L	O	B	A	L	I	S	E	R	I	N	G
E	P	P	H	U	L	P	B	R	O	N	N	E	N
R	Z	Z	V	A	L	O	R	I	S	A	T	I	E
A	W	R	A	S	V	M	B	M	R	V	T	D	C
L	M	I	T	T	E	L	D	T	T	V	U	B	N
	C	N	B	E	N	M	E	R	C	O	S	U	R
S	N	F	O	E	E	F	R	I	E	T	J	E	S
E	U	L	L	N	Z	N	C	Z	E	F	P	E	E
R	O	A	I	K	U	V	H	F	D	W	T	V	T
	N	T	V	O	E	B	I	W	D	U	J	G	P
N	F	I	I	O	L	E	L	M	G	S	P	V	O
G	F	E	A	L	A	U	I	U	N	A	S	U	R

1 wat Brazilianen niet meer uit Argentinië willen eten = frietjes
2 een van de twee *landlocked states* in Zuid-Amerika = Bolivia
3 reden voor grensconflicten = hulpbronnen
4 economisch probleem van Argentinië = inflatie
5 handelsblok in Zuid-Amerika = Mercosur
6 doorgaand proces van internationale uitwisseling = globalisering
7 waardetoevoeging aan exportproducten = valorisatie
8 het tegenovergestelde van protectionisme = liberalisering
9 Zuid-Amerikaanse tegenhanger van de EU = UNASUR
10 land dat goedkoop olie levert aan Suriname = Venezuela
11 vervuilende fossiele brandstof uit Colombia = steenkool
12 rijkste lidstaat van de Pacifische Alliantie = Chili

© ThiemeMeulenhoff, Amersfoort, 2017

3.2 Zuid-Amerika in de wereld

Opdracht 1 Het wereldgewas soja

a De havenfaciliteiten maken een vlotte afvoer van meer sojabonen naar buitenlandse afzetmarkten mogelijk. De sojateelt kan uitbreiden door de groeiende afzetmogelijkheden wanneer ook de verbindende schakel tussen de sojaboerderijen en de haven wordt verbeterd, dus door de aanleg van wegen, spoorlijnen en kanalen.

b sojaproductie: (168 van 319) 52%
sojaexport: (68,5 van 111) ruim 61%

c China importeert 24% van de totale productie.

d China krijgt een steeds hogere welvaart, waardoor er meer vlees gegeten wordt (oorzaak),
waardoor er meer veevoer, onder andere soja, ingevoerd moet worden (gevolg).

e Greenpeace vecht voor het behoud van het regenwoud. De (uitbreiding van de) sojateelt bedreigt het regenwoud. Men wil dat Cargill niet verder mag uitbreiden (en zo de sojaproductie dus stimuleert). Dan moeten landen als Nederland ook geen soja van dit bedrijf importeren. Door de export en de invoer te hinderen, heeft de organisatie aandacht gekregen. Nu is er een regeling voor het behoud van het tropische oerwoud in Brazilië.

Opdracht 2 Erts uit Brazilië

a Twee landen gevraagd:
1) China
2) Japan

b China: de Chinese economie vraagt zo veel ijzer, dat de eigen productie onvoldoende is.

c **W-VB2 Delfstoffen.**

Delfstof	Land van herkomst	Land/Regio van bestemming	Plaats in ranglijst productielanden
bauxiet			
koper			

Delfstof	Land van herkomst	Land/Regio van bestemming	Plaats in ranglijst productielanden
bauxiet	Brazilië en Suriname	Canada en de V.S.	Brazilië: 3e plaats Suriname 9e plaats
koper	Peru en Chili	Europa en Mexico	Chili: 2e plaats Peru: 2e plaats

d De noordelijkste in de deelstaat Pará. De zuidelijke in Minas Gerais ligt in het industriële hart van Brazilië. Dat is een grote en dichtbijgelegen afzetmarkt voor erts.

© ThiemeMeulenhoff, Amersfoort, 2017

e Vanuit de zeehavens worden de ertsen per schip naar overzeese bestemmingen vervoerd. De prijs per kilo is heel laag. Vervoer per vliegtuig zou het product dus veel te duur maken.

Opdracht 3 Een kwetsbaar handelspakket

a Twee argumenten gevraagd:
1) Brazilië heeft een veel minder groot aandeel in grondstoffen, en meer producten die bewerkt zijn.
2) In de categorie *overige* zitten veel andere producten; dat is dus een flinke diversificatie, waardoor het land minder afhankelijk is van prijsschommelingen.

b Als de koperprijs daalt, daalt het daaropvolgende jaar het bbp van Chili ook. Als de koperprijs stijgt, stijgt ook het bbp.

c akkerbouwgewassen (soja, mais, suiker, koffie); de teelt ervan vergt veel landoppervlak. Chili beschikt niet over grote gebieden die wat betreft klimaat en reliëf geschikt zijn voor deze gewassen: te droog in het noorden, te koud in het zuiden.

d Door ook andere goederen te gaan produceren voor de uitvoer/door diversificatie.

e Figuur 3.16: de uitvoer van bewerkte producten of technologisch hoog ontwikkelde producten is nog erg laag.

Opdracht 4 Handelsblokken

a De lijnen lopen zeer gelijkmatig op: bij groei, bij stagnatie en bij daling. Bovendien neemt Brazilië twee derde deel van de handel voor zijn rekening. Dat betekent dat de overige vijf landen slechts een derde voor hun rekening nemen.

b Pacifische Alliantie: relatieve ligging: dichterbij.
De V.S. zijn gericht op vrije handel. Bij de Mercosur ligt de nadruk meer op interne blokvorming.

c bevolkingsomvang Mercosur: 285 miljoen; grofweg iets meer dan de helft van de EU met 497 miljoen
bbp Mercosur: $ 4.171 miljard; grofweg een kwart van de EU met $ 18.165 miljard
het aandeel van de EU in de totale handel van de Mercosur is zo’n 18 - 19%

Opdracht 5 China trekt aan de touwtjes

a Op de atlaskaart gaat het om een verhoudingsgetal: fdi als percentage van het bbp. In figuur 3.19 gaat het om een absoluut getal. Brazilië heeft vergeleken met Chili een heel groot bbp en dat drukt het percentage van de investeringen iets.

b Brazilië

c China en de wereld zullen minder grondstoffen vragen. De prijzen daarvan zullen dalen. De Zuid-Amerikaanse uitvoer van grondstoffen zal dalen naar volume en waarde. De inkomsten zullen afnemen en daarmee de economische groei en welvaart.

d De Chinese concurrentie van industrieproducten kan afnemen, waardoor de Zuid-Amerikaanse landen hun industrie meer kunnen ontwikkelen.

e Twee concurrentievoordelen gevraagd, bijvoorbeeld:
1) Er is een overvloed aan grondstoffen.
2) Er zijn veel landen met een laag loonniveau en dus goedkope arbeid.
3) nabijheid VS

© ThiemeMeulenhoff, Amersfoort, 2017

Opdracht 6 Epz en exportvalorisatie

a Colombia en Peru zijn lid van de vrijhandelsorganisatie Pacifische Alliantie. Speciale economische zones passen bij vrijhandel omdat ze sterk gericht zijn op in- en uitvoer en op een vrije markt.

b De waarde van de uitvoer is veel lager dan die van de invoer. In een epz vindt exportvalorisatie plaats. Dat houdt in dat de waarde van de uitvoer juist hoger is dan de waarde van de invoer.

c het ontwikkelen van (de economie in) het Amazonegebied (door het scheppen van werkgelegenheid en (afgeleide) bedrijvigheid)

d Het is een invoerhaven om het Amazonegebied / Noord-Brazilië van goederen te voorzien.

Opdracht 7 Handelsbelangen

a rundvlees, mais, gevogelte en suiker: deze producten worden ook in Europa verbouwd; vrije handel betekent zware concurrentie voor veel Europese/Franse boeren

b Duitsland exporteert veel industrieproducten. Een handelsakkoord maakt de export naar Zuid-Amerika goedkoper en gemakkelijker. De Duitse producten kunnen dan beter concurreren op de Zuid-Amerikaanse markt, zodat de Duitse productie en export kunnen groeien. Daardoor neemt de welvaart in Duitsland toe.

Opdracht 8 Toerisme en arbeidsmigratie

a in Argentinië: 3,3 miljoen

b Chili

Voorbeelden van juiste redenen:

- geografisch: het land ligt dichtbij / grenst over een grote afstand aan Argentinië.
- economisch: Chili is rijker; Chilenen kunnen betrekkelijk goedkoop verblijven in hun buurland.
- cultureel: men spreekt dezelfde taal.

c Uit Uruguay komen drie maal zoveel toeristen. Bolivia is een arm land. Er zijn relatief weinig mensen die zich een toeristisch bezoek aan Argentinië kunnen veroorloven.

d De balans is positief.

Bolivia is arm en biedt weinig werkgelegenheid (oorzaak),
daardoor trekt het weinig gastarbeiders aan en zullen de inwoners zelf elders werk zoeken (gevolg).

e Redenatie in drie stappen gevraagd:

stap 1: Door de economische crisis daalt de werkgelegenheid over al in de wereld.

stap 2: Gastarbeiders zullen dan op straat komen te staan of minder werk hebben.

stap 3: Ze kunnen dan minder of geen geld overmaken naar het thuisland.

Verdieping

Opdracht 9 Exportpartners

a A = Paraguay
B = Ecuador

b Eén argument gevraagd:

1) Paraguay heeft een hoog aandeel van zijn handel in de Mercosur (figuur 3.3). Argentinië, Uruguay en Brazilië zijn lid van de Mercosur.

c Twee argumenten gevraagd:

© ThiemeMeulenhoff, Amersfoort, 2017

1) Ecuador is verbonden aan de Pacifische Alliantie en handelt daardoor veel met landen buiten de Mercosur, de V.S. (relatieve ligging).
2) De handelspartners Peru, Chili en Colombia zijn ook lid van de Pacifische Alliantie. Relatief hoog aandeel.

d Venezuela exporteert met name olie buiten Zuid-Amerika. Wel naar de V.S., maar niet zo veel naar Chili. Argentinië heeft wel veel handel binnen de Mercosur, maar niet met Peru en Chili.

Herhaling

Opdracht 10 Terugblik op de paragraaf

a Onjuist: de oppervlakte van de vierkantjes is afgenomen; zelfs Brazilië verloor aandeel vanaf 1977.

b Juist: in Afrika blijven veel landen nog sterk achter, terwijl bijna heel Zuid-Amerika meer dan matig geglobaliseerd is.

c Juist: dat blijkt o.a. uit het aandeel totaal bbp; dat van China is zes keer zo groot.

d Onjuist en juist: de welvaart kan door investeringen toenemen doordat er meer werk komt. Maar vanwege schaalvergroting door investeringen in bijvoorbeeld de landbouw kunnen kleine ondernemers niet meer concurreren en verliezen ze hun werk.

e Onjuist: die veranderingen zijn beperkt. De invloed op tradities, normen en waarden en de lokale economie zijn veel groter.

f Juist: voorbeelden zijn te vinden in Bolivia en Venezuela (oude indiaanse waarden, afschermen voor buitenlandse invloeden).
Onjuist: Soms zullen de waarden en tradities verdwijnen omdat men geen weerstand kan bieden aan grote ondernemingen.

© ThiemeMeulenhoff, Amersfoort, 2017

Casusopdracht Twee spelers in het wereldteam

Vraag 1
-

Vraag 2
Dit is een voorbeeld van een goede infographic. Er zijn natuurlijk veel meer goede infographics mogelijk.

W-VB3 Verschillen en overeenkomsten tussen ASEAN en UNASUR.

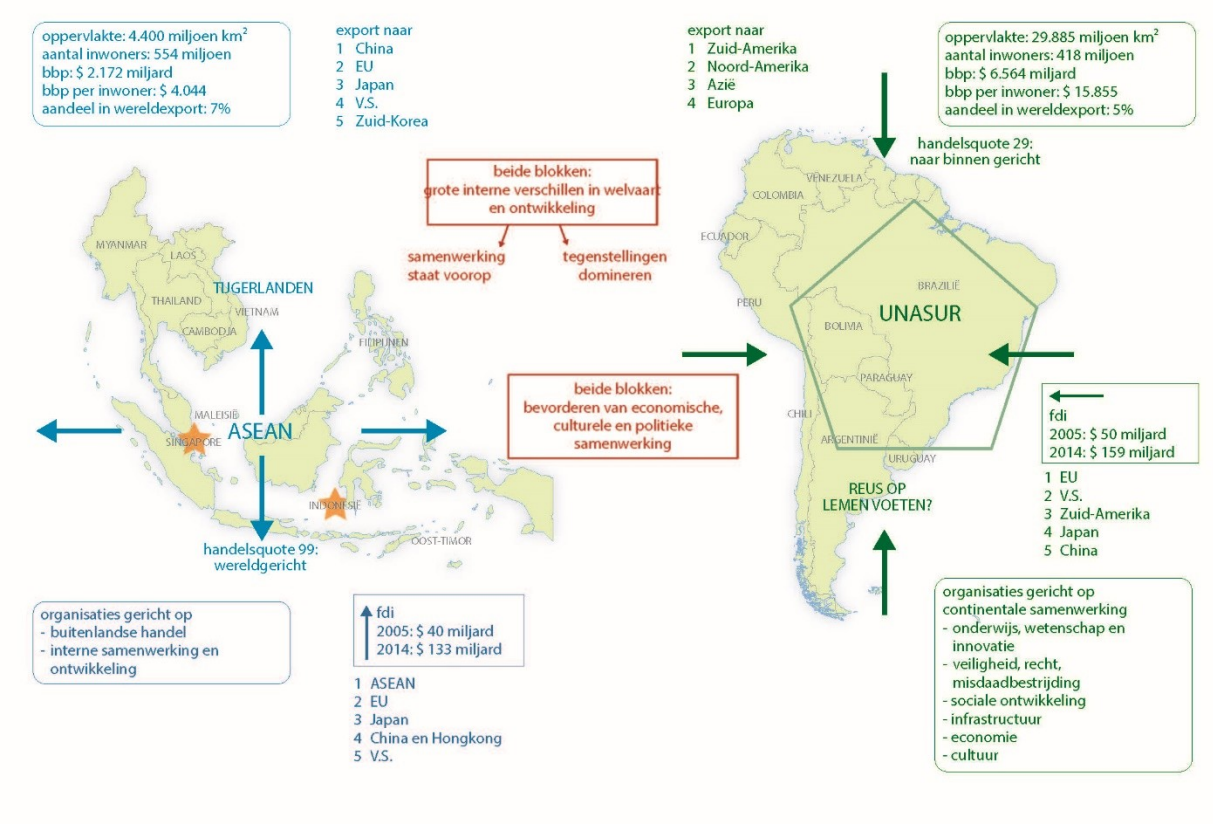

© ThiemeMeulenhoff, Amersfoort, 2017

Finish

Slotopdracht

W19 Welvaart, ongelijkheid en eenwording?

Nummer	Feit	Positief/ Negatief
1	De machtsblokken in Zuid-Amerika werken samen in de UNASUR.	+
2	Alle Zuid-Amerikaanse landen zijn lid van de WTO, de Wereldbank, het IMF en van de Gemeenschap van Latijns-Amerikaanse en Caraïbische Staten.	+
3	Er zijn veel grensconflicten om grondgebied en delfstoffen.	–
4	De UNASUR stimuleert de ontwikkeling van infrastructuur in en tussen de lidstaten.	+
5	De Pacifische Alliantie is sterk gericht op vrijhandel.	+
6	De Mercosur-landen zijn onderling aanzienlijk verdeeld.	–
7	Brazilië heeft als BRICS-land een dominante positie in Zuid-Amerika.	–
8	De welvaart nam toe, er was geld voor sociale programma’s en de economische ongelijkheid nam af.	+
9	Corruptie en vriendjespolitiek bevoorrechten de politieke elite.	–
10	Een aantal landen wil door protectionisme de welvaart verhogen.	–
11	Het aandeel van de bevolking onder de armoedegrens is sterk gedaald vergeleken met het jaar 2000.	+
12	Populisme en protectionisme versterken de nationale eenheid.	–
13	Na jaren van een groeiende vraag stagneert de grondstoffenmarkt.	–
14	Het aandeel van Zuid-Amerika in de wereldhandel is relatief klein en iets gedaald.	–
15	Sinds 2000 zijn de fdi in Zuid-Amerika sterk gegroeid.	+
16	De behoefte aan voedsel zal in Oost-Azië blijven toenemen.	+
17	De handel is vanaf het jaar 2000 sterk gegroeid, maar de laatste drie jaar iets gedaald.	+/–
18	De Zuid-Amerikaanse bbp-groei valt na 2011 sneller terug dan het wereldgemiddelde.	–
19	Voedingsmiddelen beslaan in de meeste landen het grootste deel van de grondstoffenuitvoer.	–
20	Bolivia, Uruguay en Paraguay zijn gevoelig voor de ontwikkelingen in buurlanden Argentinië en Brazilië.	–
21	China kiest voor een meer naar binnen gerichte economische politiek.	–
22	Het buitenlandse toerisme neemt nog steeds toe.	+
23	De UNASUR maakt geen vuist op het gebied van	–

© ThiemeMeulenhoff, Amersfoort, 2017

	buitenlandse handel buiten het blok.	

b In de periode van economische groei nam voor velen de welvaart toe. De terugval in de wereldeconomie heeft grote gevolgen voor Zuid-Amerika. Het bbp per inwoner neemt af, de politieke onrust groeit. Internationale samenwerking om sterker te staan in de wereld, lukt niet goed: de eigen belangen wegen zwaarder dan de voordelen van samenwerken. Een direct economisch machtsblok van betekenis is op korte termijn nog niet in zicht. Maar de potentiële interne markt is groot.

© ThiemeMeulenhoff, Amersfoort, 2017

Examentraining

Opgave 1 Migratie en toekomstperspectief

1 Het bbp per hoofd is in beide landen laag. Er zal niet genoeg werk zijn (oorzaak),
waardoor veel mensen als gastarbeider werk zoeken in het buitenland (gevolg).

2 Twee landen met hoogste migratiesaldo gevraagd in Zuid-Amerika en in Zuidoost-Azië met verklaring:
Zuid-Amerika
1) Argentinië: De welvaart is er hoger dan in een aantal buurlanden. (Seizoens)werk trekt gastarbeiders aan.
2) Venezuela: Er is werkgelegenheid in de olie-industrie.
Zuidoost-Azië
1) Thailand is een opkomend industrieland.
2) Singapore: heeft een hoogontwikkelde diensteneconomie (met een belangrijke transportfunctie).
Beide landen hebben een welvaart die hoger is dan die in een aantal buurlanden. De werkgelegenheid trekt gastarbeiders aan.

3 In grote delen van Zuid-Amerika wordt nog steeds Spaans gesproken. Dat bevordert gemakkelijk de migratie naar Spanje. In Azië worden Aziatische talen gesproken. Migreren naar Europa is dan lastiger vanwege de taal.

4 Bolivia, bron 3: Bolivia ontvangt in 2010 in het bbp meer dan 3% aan overschrijvingen. Wanneer die stoppen, heeft de overheid minder inkomsten. Colombia en Brazilië hebben een groter aantal migranten, maar de overschrijvingen dragen minder bij aan het bbp.

© ThiemeMeulenhoff, Amersfoort, 2017